

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на **Мартина Цветанова Маринова** на тема: **„Партийна система в ЕС – динамика след Лисабонския договор”**, представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по научната специалност **3.3 Политически науки**

доц. д-р Стойчо П. Стойчев

I. Данни за кандидата

Мартина Маринова завършва бакалавърска степен по Политология със специализация по Европейска интеграция в Софийския университет „Св. Климент Охридски” през 2016 г. През 2018 г. получава магистърска степен по политически мениджмънт от същия университет, където е зачислена в редовна докторантура през 2020 г. В периода на своето обучение и професионален път, Мартина е заемала различни позиции в МТСП, БАБХ, РИК и частния сектор. В процедурата е представен списък с шест публикации, свързани с европейската интеграция, изборните процеси и политическите трансформации в Европейския съюз, отразяващи по-широкия интерес на дисертанта към темата на дисертацията.

II. Обща характеристика на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от общо 254 страници, включващи увод, пет глави, заключение, изследователски приноси, библиография, както и 39 таблици и 30 фигури, допълващи анализа и представянето на данните.

В увода се представя изследваният проблем, целите и задачите на изследването, както и основната изследователска хипотеза. Описана е методологията за постигане на поставените цели и са формулирани три работни хипотези, свързани с развитието на транснационална партийна система, промените в модела на междупартийна конкуренция и специфичните политически измерения на изборите за Европейски парламент.

Първата глава разглежда основните теоретични подходи към изучаването на Европейския съюз и партизацията на наднационално ниво. Тя е разделена на четири подглави, които дефинират понятийния апарат и представят критичен обзор на литературата. Разгледани са разнообразни теории за интеграционните процеси в

ЕС, включително неофункционализма, междуправителствения подход и модела на многостепенното управление.

Във втората глава се анализира влиянието на различни кризи върху европейската партийна система, като финансовата и имигрантската криза, Брексит и новите кризи в ЕС. Изследват се теоретичните постановки за евроскептицизма и как тези кризи са повлияли на европейската общност и партизацията.

Третата глава се фокусира върху институционализирането на европейските политически партии и динамиката на процеса на парламентаризация и партизация на ниво ЕС и Европейски парламент. Разглежда се съществуването на ефективна опозиция в Европейския парламент и как политическите групи взаимодействат в тази институция.

В четвъртата глава се обсъждат усилията за създаване на единна изборителна процедура за изборите за Европейски парламент, като се разглеждат различни доклади и дебати на ниво ЕС, включително докладите Дъф и Девеса. Анализират се опитите на Европейския парламент за повишаване на демократичната легитимност и правната рамка на изборите за ЕП.

Последната глава изследва влиянието на европейските партии по време на избори за ЕП и как манифестите на тези партии отразяват европеизирането на изборния процес. Разглеждат се теориите за избори от втори порядък и значимостта на европейския проект, както и поведението на гласоподавателите в България в три поредни избора за ЕП (2009-2019 г.)

В края на дисертацията, Маринова представя своите заключения относно динамиката на европейската партийна система и влиянието на различните процеси на парламентаризация и партизация върху нея и обобщава конкретните научни и приложни приноси на дисертацията.

III. Оценка на съдържанието на дисертационния труд

Темата на дисертационния труд е актуална и значима както в академично отношение, така и за практическите аспекти на политическата наука и управление в Европейския съюз. След ратифицирането на Лисабонския договор през 2009 г., институционалната структура и политическата динамика на ЕС претърпяха съществени промени, които оказват дълбоко влияние върху функционирането на европейските политически партии и техните взаимодействия. В този контекст, изследването на динамиката

на европейската партийна система е от ключово значение за разбирането на текущите процеси на парламентаризация и партизация, както и на техните последици за демократичната легитимност и ефективността на ЕС.

Маринова разглежда сложните и многопластови процеси на формиране и развитие на европейската партийна система под влиянието на различни кризи в ЕС, като финансовата криза, имигрантската криза и Брекзит, нейната динамика, и отражението върху функционирането на Европейския парламент. Този подход е допринася за разбирането на текущите политически тенденции и за формулирането на адекватни политически стратегии на ниво ЕС.

Дисертационният труд е добре позициониран в контекста на съвременната научна литература, която разглежда проблемите на интеграцията и демократичната легитимност в ЕС. Използвани са разнообразни теоретични подходи, включително неофункционализма, междуправителствения подход и модела на многостепенното управление. Това позволява разгръщането на многомерен анализ на динамиката на европейската партийна система. Изследването използва богата библиография и критичен обзор на съществуващата научна литература, което укрепва неговата научна стойност и принос.

Целите и задачите на изследването са ясно и коректно формулирани, което е ключово за успешното провеждане на изследването. Основната цел на работата е да се проследят и анализират три ключови процеса, определящи динамиката на европейската партийна система след Лисабонския договор: парламентаризация, партизация и европеизация на изборите за Европейски парламент. Тези цели са операционализирани в конкретни изследователски задачи, които включват преглед на литературата, анализ на еволюцията на европейските политически партии и изследване на влиянието на различни кризи върху партизацията на ниво ЕС.

Авторката ясно дефинира ключовите термини и понятия, които използва в изследването, като „партизация“, „европейска партийна система“, „европейска политическа партия“ и „европейска политическа група“, постигайки концептуална яснота и последователност в анализа. Използвани са разнообразни източници на данни, включително официални документи на ЕС, изборни резултати, партийни манифести и доклади на Европейския парламент. Методологията включва както качествени, така и количествени методи, което позволява по-пълно и детайлно разбиране на изследваните процеси.

Резултатите от изследването са представени ясно и последователно, с използване на таблици и фигури, които подпомагат визуализацията и разбирането на данните. Маринова успява да свърже теоретичните постановки с емпиричните данни, което допринася за убедителността на нейните изводи. Още повече, тя извършва съпоставка на своите резултати с тези от предишни изследвания, което ѝ позволява да идентифицира нови тенденции и да направи оригинални приноси към съществуващата литература. В този контекст, дисертацията разглежда различни сценарии и хипотези, които помагат за по-добро разбиране на сложната динамика на европейската партийна система.

Авторката успява да установи силна връзка между теоретичните постановки и емпиричните данни, което укрепва валидността на нейните изводи. Тя използва теоретичните рамки, за да интерпретира резултатите от емпиричните изследвания и да предложи нови перспективи за разбирането на европейската партийна система и процесите на партизация и парламентаризация.

IV. Значимост на резултатите и оценка на приносите

Дисертацията синтезира три теоретични подхода, успявайки да предложи комплексен анализ на политическите процеси в ЕС, което представлява самостоятелен принос. Авторката предлага нови концептуализации на партизацията и парламентаризацията, които са адаптирани към специфичните особености на ЕС. Това е важен принос към теоретичната литература, тъй като предлага нови инструменти за анализ на политическите промени в ЕС. Анализът на влиянието на кризите върху европейската партийна система също допринася към съществуващата литература, като предоставя нови данни и перспективи в това отношение.

Маринова предлага конкретни препоръки за подобряване на демократичната легитимност на ЕС чрез засилване на ролята на европейските политически партии и тяхното взаимодействие в Европейския парламент. Тези препоръки могат да бъдат полезни за политическите институции на ЕС при разработване на нови политически стратегии. Изследването предоставя конкретни предложения за укрепване на организационната структура и ефективността на европейските политически партии, което е от съществено значение за засилването на тяхната роля в политическия процес на ЕС.

Дисертационният труд на Мартина Маринова отговаря на високите стандарти за научни изследвания в политическите науки. Анализът е добре обоснован, методологията е надеждна и разнообразна, а теоретичните и емпирични приноси са значителни. Критичния анализ на съществуващите теории и представянето на нови концептуални рамки демонстрират висока степен на академична дисциплина и внимание към детайла. Конкретните препоръки на Маринова за подобряване на функционирането на европейските политически партии и демократичната легитимност на ЕС са практически приложими и могат да имат реално въздействие върху политическите процеси в ЕС. Това показва, че изследването е не само академично значимо, но и практически полезно.

V. Оценка на публикациите, свързани с дисертационния труд

Мартина Маринова е представила шест статии, които разглеждат различни аспекти на европейската интеграция, политическите процеси и динамиката на партийните системи в ЕС. Те предлагат интересни теоретични и емпирични прозрения, като допринасят към разширяването на съществуващата литература. Например, статията за секюритизацията на общественото здраве представя нови перспективи за връзката между здравните кризи и европейската интеграция. Публикациите използват разнообразни методи, включително качествени и количествени анализи, които осигуряват надеждни и валидни резултати. Това е видно в статията за европейските избори в България, където емпиричните данни са представени и анализирани систематично. Темите, разглеждани в публикациите, са изключително актуални и релевантни към съвременната политическа ситуация в ЕС. Например, изследването за влиянието на войната в Украйна върху политическите кливиджи в ЕС предоставя важни прозрения за текущите политически процеси.

Представените публикации са свързани с общата тематика на дисертацията и допълват основните изследователски въпроси. Статията за парламентаризацията и партизацията в ЕС, например, директно допринася към анализа на тези процеси в дисертационния труд. Представените публикации предоставят допълнителни емпирични данни, които обогатяват и разширяват обхвата на изследването. Анализът на европейските избори в България и прегледът на законодателните промени предоставят конкретни примери и данни, които подпомагат общия анализ в дисертацията.

VI. Съответствие на автореферата с дисертационния труд

Авторефератът е структуриран логично и последователно, демонстрирайки висока степен на съответствие с основния текст на дисертацията. Той представя синтезиран преглед на изследователските въпроси, цели и методи на изследването. В него, коректно и ясно са изведени основните резултати от работата, всички ключови изводи и приноси, което предоставя на читателя цялостна представа за проведеното изследване. Основните теоретични и емпирични резултати са представени в обобщен вид, което улеснява разбирането на разглежданите сложни процеси.

VII. Критични бележки и препоръки

Като цяло, дисертацията е добре структурирана и предоставя значителен теоретичен и емпиричен анализ. Въпреки това, някои аспекти могат да бъдат развити и обогатени, за да се постигне по-задълбочено и всеобхватно изследване на европейската партийна система и нейната динамика. Например, изходните дефиниции на ключови понятия като „европейска партийна система“ са твърде общи и не предоставят достатъчно подробности за по-нататъшния анализ. Липсва детайлно описание на методологията, което може да затрудни разбирането на по-нататъшните анализи и резултати.

В първата глава се разглеждат основните теоретични подходи към изучаването на ЕС, но липсват конкретни емпирични данни, които да подкрепят тези теоретични рамки. Анализът на някои теории е неравномерен, като някои са разгледани в детайли, а други по-повърхностно. Във втората глава се съдържа подробен анализ на различните кризи, включително финансовата и имиграционната, и тяхното влияние върху европейската партийна система. Анализът на Брекзит и новите кризи е кратък и не толкова задълбочен. Липсват количествени данни и статистически анализи, които да подкрепят теоретичните твърдения.

Третата глава разглежда процеса на институционализиране на европейските политически партии и динамиката на парламентаризацията. Въпреки това, анализът на опозицията в Европейския парламент е повърхностен и не предоставя достатъчно конкретни данни и примери. Липсва по-задълбочен анализ на взаимодействието между националните и европейските партии. В четвъртата глава, при разглеждането на политическия дебат за наднационалната партийност и европеизирането на изборите за Европейския парламент, би било полезно да се направят сравнения с други наднационални системи, за да се илюстрират по-добре особеностите на

европейската партийна система. Анализът на практическите аспекти на изборите за Европейския парламент е също сравнително повърхностен.

Последната глава, посветена на автономността на процесите на партизация и европеизация на изборите за Европейския парламент, предостава интересен анализ на поведението на гласоподавателите в три поредни избори за Европейския парламент в България. Липсват данни за други гържави членки, което би позволило по-широк анализ. Анализът на връзката между медийната видимост на предизборната кампания и поведението по време на изборите е сравнително ограничен и не предостава задълбочени обобщения.

Заклучението обобщава основните изводи по ясен и логичен начин, но липсват препоръки за бъдещи изследвания и как те могат да наградят постигнатите резултати. Би било полезно да се разгледат и практическите приложения на резултатите от работата.

Въпреки че в дисертацията са използвани разнообразни качествени и количествени методи, което позволява по-добро разбиране на сложните динамики в Европейския съюз, ограничаването на анализа на мотивацията на гласоподавателите единствено до България, представлява съществено методологическо ограничение. То редуцира възможността за генерализиране на изводите за други гържави-членки на ЕС, което води до ограничена валидност на резултатите в по-широк географски аспект.

Друго методологическо ограничение е използването на агрегирани данни, което затруднява извеждането на заключения относно мотивацията на микрониво. Това потенциално изкривява изводите относно индивидуалното поведение на избирателите. В същата степен, използваните емпирични данни за анализ на опозиционното поведение в ЕП са ограничени само до дебатите и гласуванията, свързани с приемането на бюджета на ЕС. Това ограничава възможността за по-широко изследване на опозиционното поведение по други значими въпроси и теми. Въпреки тези недостатъци, методологията е достатъчно детайлна и обоснована, за да подкрепи основните изводи и хипотези на изследването.

Като цяло, дисертацията се характеризира с множество добре структурирани таблици и графики, които подпомагат разбирането на изследваните теми, но в някои случаи липсва задълбочено обяснение на данните, представени в тях. Например, в таблиците за процентен дял на политическите групи в ЕП (Табл. 1.2 и Табл. 1.7) липсват

допълнителни пояснения и анализ, които биха могли да помогнат на читателя да разбере по-добре значението на представените числа и техните последици за политическите динамичности в ЕС. Успоредно с това, в някои глави на дисертацията като свързаните с анализа на политическите семейства и кливиджи, има по-малко графики, което ограничава визуалното представяне на сложни взаимовръзки и процеси. В други случаи, графиките са представени без достатъчна интерпретация и обяснение на значението на показаните тенденции. Съществуват и таблици, които показват корелационни коефициенти между различни променливи, без да са придружени с достатъчно анализ и дискусия относно значимостта и последиците от тези корелации.

Резултатите от анализа на влиянието на Брекзит върху европейската партийна система са представени подробно, но липсва контекстуализация на тези резултати в по-широката рамка на европейската интеграция. Обсъждането на това как тези резултати се вписват в съществуващите теории и изследвания за европейската интеграция би обогатило анализа и би предоставило по-пълна картина на изследваните процеси. В заключителната част на дисертацията, основните изводи са представени ясно, но липсва връзка с конкретни емпирични данни от предишните глави, което би затвърдило връзката между теоретичните изводи и емпиричните резултати.

На база изложените ограничения, препоръчвам в бъдещи изследвания да се разшири емпиричната база чрез включване на допълнителни източници на данни и анализ на по-широк спектър от избори и политически процеси в ЕС, което би допринесло за по-пълно разбиране на изследваните процеси. Препоръчително е и използването на допълнителни методологически подходи, като сравнителен анализ и case study методология, за да се разшири и задълбочи анализа на динамиката на партизационната и парламентаризационната в ЕС. Препоръчва се подобряване на визуализацията на данните чрез опростяване на графиките и таблиците и използване на по-интуитивни визуални инструменти, което би улеснило разбирането на основните изводи.

Представените критични бележки и препоръки имат за цел единствено да насочат вниманието към конкретни аспекти на дисертационния труд, които биха могли да бъдат подобро развити или доразвити в бъдеще. Те не отменят общия извод, че изследването е значимо и допринася за разширяването на знанията в областта на европейската партийна система и политическите процеси в ЕС. Съсредоточаването

Върху тези аспекти би позволило на авторката да доразвие своята изследователска работа и да постигне още по-високи академични резултати.

VIII. Въпроси към докторанта

С цел по-доброто разгръщане на аргументацията в няколко ключови аспекта, бих искал да задам четири въпроса по дисертацията:

1. Какви са основните механизми, чрез които различните кризи (финансовата, имигрантската, Брексит) влияят върху партизацията в ЕС? Можете ли да представите конкретни примери и данни, които илюстрират тези механизми?
2. Как Европейският парламент конкретно допринася за процеса на парламентаризация в ЕС? Какви са основните инструменти и механизми, които засилват този процес?
3. Как предложената теоретична рамка може да бъде приложена в други контексти (например извън ЕС)? Какви са основните предизвикателства и възможности при подобен подход?
4. Какви са основните ограничения на изследването и как бихте ги преодолели в бъдещи изследвания? Има ли допълнителни методи или данни, които бихте използвали, за да разширите обхвата на изследването?

IX. Заключение

Дисертационният труд на Мартина Цветанова Маринова представлява значителен научен принос в областта на политическите науки и европейските изследвания. Работата е добре структурирана, методологически издържана и предлага задълбочен анализ на динамиката на европейската партийна система след Лисабонския договор. Маринова демонстрира високо ниво на академична компетентност и внимание към детайлите. Изследването включва обширен преглед на литературата, комбинира различни теоретични подходи и използва разнообразни методи за събиране и анализ на данни. Тези методологически аспекти допринасят за цялостната достоверност и валидност на резултатите.

Основните изводи и приноси на дисертационния труд са ясно формулирани и подкрепени с емпирични данни. Авторката успява да свърже теоретичните постановки с реалните политически процеси, което прави изследването й релевантно и практически приложимо. Въпреки някои методологически ограничения и

нужда от по-ясно представяне на част от резултатите, трудът предлага ценни прозрения и препоръки за подобряване на функционирането на европейската партийна система и процесите на парламентаризация и партизация в ЕС.

На база гореизложеното, предлагам на научното жури да присъди на Мартина Цветанова Маринова образователната и научна степен „доктор“ по направление 3.3. Политически науки.

19.05.2024 г.

София

/доц. г-р Стойчо П. Стойчев/